

Thai Village rules in legal context: A case study of Maha Sarakham province

Boonchana Yeesarapat¹, Cherwong Buaberg², Wisanu Bakal³,
Krit Sintusiri⁴, Jakrapong Limsuwan⁵ and Pongprach Kesasuwan⁶

Received	Reviewed	Revised	Accepted
10/03/2564	15/05/2564	21/12/2564	21/12/2564

Abstract

The village rules in the law context, the case study of Maha Sarakham areas, is qualitative research which aims to investigate 1. backgrounds and types of village rules in Maha Sarakham areas, 2. process and development of village rules and 3. legal status and enforcement of village rules in Maha Sarakham areas. The population of this research was an undefined population of people living in the community, the senior group or the community leaders and government officers in Maha Sarakham areas. The sample group of this research was a total of twelve people from people living in the community, the senior group or the community leaders and government officers in Maha Sarakham areas. Interview was applied as the research instrument. The findings showed that 1.) Maha Sarakham areas have adopted the village rules as the practice resulting from traditions, cultures, beliefs of people in the villages and they are the village rules in which people believe and adhere to for a long time, 2.) Maha Sarakham areas which have the village rules will modify the village rules which were come into force in the past through the process of the village committees or the community committees in accordance with the current changes of legal context, and 3.) models and enforcement of village rules in Maha Sarakham areas should consist of the clarity of enforcement process and correspond with the current legal context.

Keyword: Thai Village rules in legal context, Maha Sarakham province

¹ Rajabhat Maha Sarakham University, E-mail: booncha2021@gmail.com

² Rajabhat Maha Sarakham University, E-mail: Cherlaw101@Gmail.com

³ Rajabhat Maha Sarakham University, E-mail: winsanu.b24@Gmail.com

⁴ Rajabhat Maha Sarakham University, E-mail: Krit.law3838@gmail.com

⁵ Rajabhat Maha Sarakham University, E-mail: chakrapong.li@rmu.ac.th

⁶ Rajabhat Maha Sarakham University, E-mail: Pongprach.rmu@gmail.com

กฎหมายบ้านในบริบททางนิติศาสตร์ กรณีศึกษา: พื้นที่จังหวัดมหาสารคาม

บุญชนะ ยี่สารพัฒน์⁷, เชิดวงศ์ บัวเบิก⁸, วิษณุ บาคาล⁹,
กริช สินธุศิริ¹⁰, จักรพงศ์ ลิ้มสุวรรณ¹¹และปองปรัชญ์ เกษาสวรรณ¹²

บทคัดย่อ

กฎหมายบ้านในบริบททางนิติศาสตร์ กรณีศึกษา : พื้นที่จังหวัดมหาสารคาม เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและลักษณะของกฎหมายบ้านในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม 2. เพื่อศึกษาขบวนการและการพัฒนาการของกฎหมายบ้าน 3. เพื่อศึกษาสถานะทางกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายบ้านในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ประกอบด้วยประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชน กลุ่มอาวุโสหรือผู้นำชุมชน และกลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม โดยไม่ทราบประชากรที่แน่ชัด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชน กลุ่มอาวุโสหรือผู้นำชุมชน และกลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 12 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า 1.) ในพื้นที่จังหวัดมหาสารคามมีการนำกฎหมายบ้านที่เป็นหลักปฏิบัติอันเกิดจาก ทำเนียมประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ ของคนในหมู่บ้านซึ่งเป็นกฎหมายที่มีความเชื่อกันมานานและยึดถือปฏิบัติกันสืบต่อมา 2.) ในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม เมื่อมีกฎหมายบ้านแล้วมีการนำกฎหมายบ้านที่บังคับใช้ในอดีตมาปรับปรุงแก้ไขโดยผ่านกระบวนการของคณะกรรมการหมู่บ้านหรือชุมชน ให้สอดคล้องกับบริบททางกฎหมายของบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน 3.) รูปแบบและการบังคับใช้กฎหมายบ้านในพื้นที่จังหวัดมหาสารคามต้องมีการขบวนการในการบังคับใช้ที่ชัดเจนและให้สอดคล้องกับบริบททางกฎหมายบ้านเมืองในปัจจุบัน

คำสำคัญ: กฎหมายบ้านในบริบททางนิติศาสตร์, พื้นที่จังหวัดมหาสารคาม

⁷ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, E-mail: booncha2021@gmail.com

⁸ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, E-mail: Cherlaw101@Gmail.com

⁹ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, E-mail: winsanu.b24@Gmail.com

¹⁰ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, E-mail: Krit.law3838@gmail.com

¹¹ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, E-mail: chakrapong.li@rmu.ac.th

¹² มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, E-mail: Pongprach.rmu@gmail.com

บทนำ

มนุษย์ภายใต้สภาวะธรรมชาติต่างมีเสรีภาพโดยปราศจากขอบเขต และมีความเห็นแก่ตัว
แก่งแย่ง (Jean-Jacques Rousseau, 2012) ผู้แข็งแกร่งย่อมเป็นผู้ทรงอำนาจ แต่กระนั้นแม้ผู้ที่
แข็งแกร่งที่สุดก็ไม่อาจคงอำนาจไว้ได้ตลอดไป (Jean-Jacques Rousseau, 2012) มนุษย์จึงเห็นว่า
ลักษณะเช่นนี้มีความไม่ปลอดภัย จึงหาหนทางในการ หลีกหนีจากสภาวะธรรมชาติดังกล่าว โดยทำ
ความตกลงและอยู่รวมกันเพื่อสร้างประชาสังคม (civil society) ขึ้น ภายใต้แนวคิดสัญญาประชาคม
การพยายามหลีกหนีจากสภาวะธรรมชาติในลักษณะดังกล่าวของมนุษย์นี้เองที่ก่อให้เกิด “ชุมชน” ขึ้น

Community (ชุมชน) มีรากศัพท์จากภาษาละติน Communitas ซึ่งหมายถึงการมาอยู่
รวมกัน (Coming together) (Leonard & Kenny, 2010) โดยชุมชน คือ คณะบุคคลซึ่งดำเนินชีวิต
หรือมีวิถีชีวิตร่วมกันโดยไม่ได้มีเป้าหมายหรือแบบแผนที่แน่นอน แต่มีสายสัมพันธ์ระหว่างกันที่เป็นไป
ตามธรรมชาติ ซึ่งชุมชนนี้มีความหมายที่ครอบคลุมไปถึงชุมชนทั่วไป ประชาชน (Peoples) ชุมชน
ท้องถิ่น (Local communities) ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม (Traditional Local Communities) ชนชาติ
ส่วนน้อย (Minorities) ชนพื้นเมือง (Indigenous population) ซึ่งชุมชนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและมีอยู่เอง
ตามธรรมชาติโดยมีวิถีชีวิตของตนเอง ไม่ได้มีใครจงใจทำให้เกิดขึ้น และชุมชนยังมีลักษณะสำคัญที่ไม่มี
กฎหมายรับรองแต่มีสิทธิอยู่จริงตามสภาพไม่ว่าจะถูกจัดตั้งเป็นนิติบุคคลหรือไม่ก็ตาม (Prokati, K.,
2007)

การก่อเกิดชุมชนผลักดันให้มนุษย์จะต้องทำความตกลงร่วมกันเพื่อให้มีแนวทางอันเป็นที่
ยอมรับและสามารถยึดถือปฏิบัติร่วมกันได้ เมื่อข้อตกลงร่วมกันของประชากรในชุมชนได้รับการปฏิบัติ
สืบต่อกันมาเป็นเวลานาน ย่อมฝังลึกลงไปในจิตสำนึกของคนภายในสังคม กระทั่งแปรเปลี่ยนเป็นจารีต
ประเพณีของสังคมหรือชุมชนนั้น (Charoenthanavat, K., 2013) มนุษย์จึงปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่
ร่วมกันสร้างขึ้นโดยเข้าใจว่ากฎเกณฑ์เหล่านั้นคือสิ่งที่ถูกต้อง เกิดการเรียนรู้ความหมายของกฎเกณฑ์
ต่าง ๆ เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้นจึงนำเอากฎเกณฑ์ต่าง ๆ เหล่านั้นมาเป็นเครื่องมือในการช่วยวินิจฉัยข้อ
พิพาทในชุมชน (Kasemsup, P., 2010)

การดำเนินไปของชุมชนในลักษณะดังกล่าวข้างต้นเป็นลักษณะของชุมชนที่เรียกว่าชุมชนบรรพ
กาล ชุมชน จะมีความสัมพันธ์ในลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ในเชิงเศรษฐกิจมีการแบ่งปันส่วนกัน
ตามสมาชิกในครอบครัว โดยถือหลักตามความจำเป็น ภายใต้ความสัมพันธ์เช่นนี้ส่งผลให้ความแตกแยก
ภายในชุมชนมีน้อย มีความเป็นอยู่ที่แน่นแฟ้นมั่นคง การบริหารหมู่บ้านใช้หลักอาวุโส นอกจากนี้ชุมชน
ในรูปแบบนี้ยังมีความเชื่อในเรื่องโชคลางและผีสิงด้วย (Phonok, N., 2013)

ในชุมชนบรรพกาล ศาสนา ศีลธรรม และความเชื่อผลักดันให้เกิดแนวทางปฏิบัติที่เป็นบรรทัด
ฐานในชุมชน เมื่อมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่องยาวนานจนกลายเป็นจารีตประเพณีท้องถิ่น
ประชาชนในชุมชนจะให้การยอมรับและยึดถือโดยเชื่อว่าแนวปฏิบัติทั้งหลายนั้นคือสิ่งที่ถูกต้องตามจารีต

และครองครองที่ต้งาม ซึ่งจะต้องยึดถือปฏิบัติโดยเคร่งครัด จาริต้องถั่นนี้ถูกนำมาใช้เป็นข้อปฏิบัติร่วมกัน หรือเพื่อการระงับข้อพิพาทของชุมชนอย่างแพร่หลาย ในบริบทของสังคมบรรพกาลกลไกดังกล่าว สามารถขับเคลื่อนกระบวนการควบคุมทางสังคมของชุมชน ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากสังคมในอดีตยังมีความสลับซับซ้อนของสังคมน้อย มีความใกล้ชิดระหว่างคนในชุมชนสูง มาตรการลงโทษทางสังคมจึงเป็นเครื่องมือในการบีบบังคับให้ต้องปฏิบัติตามจาริต้องถั่นที่มีประสิทธิภาพมาก

ต่อมาเมื่อโครงสร้างทางสังคมต่าง ๆ ทั้งในระดับประเทศและระดับภูมิภาคทวีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นตามจำนวนประชากร วิทยาการ เทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป ความรู้และการเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ตลอดจนสถานะ และความจำเป็นทางเศรษฐกิจ ผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของสังคมที่แพร่สู่ระดับท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น กลไกการสร้างควมสงบเรียบร้อยและระงับข้อพิพาทชุมชนที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมาจึงอาจไม่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้น “กฎหมายบ้าน” จึงเป็นกลไกการควบคุมทางสังคมในระดับชุมชนที่ถูกพัฒนาขึ้นจากจาริต้องถั่น กระบวนการเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความสอดคล้องกับโครงสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

อนึ่ง แม้ว่า “กฎหมายบ้าน” จะเป็นกระบวนการควบคุมทางสังคมที่ประชาชนภายในชุมชนให้การยอมรับ และมีพัฒนาการอย่างยาวนานจากสังคมบรรพกาลสู่สังคมในยุคปัจจุบัน แต่ภายใต้รัฐสมัยใหม่ (modern state) ซึ่งมีการปกครองที่เป็นรูปแบบ มีความชัดเจน และมั่นคงมากยิ่งขึ้น กฎหมายที่มีแบบแผนชัดเจนมีความมั่นคงและแน่นอนได้ถูกสร้างขึ้นแทนที่จาริต้องถั่น เพื่อเป็นเครื่องมือในการปกครองรัฐและเป็นหลักปฏิบัติร่วมกันของประชาชนทุกคนภายในรัฐ โดยในการตรากฎหมายขึ้นเพื่อใช้บังคับภายในรัฐจะต้องมาจากรัฐสภาซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตย หรือฝ่ายบริหารซึ่งได้รับการแบ่งอำนาจทางนิติบัญญัติให้สามารถตรากฎหมายที่มีความจำเป็นต่อการบริหารได้เท่านั้น ในแง่นี้กฎหมายบ้านจึงมีสถานะทางกฎหมายเป็นเพียงข้อตกลงระหว่างปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นเอกชนภายในชุมชนเท่านั้น แต่เมื่อพิจารณาถึงเนื้อหาของกฎหมายบ้านโดยทั่วไปแล้วจะพบว่ามักจะมีบทลงโทษที่มีสภาพบังคับให้ต้องกระทำการ เช่น การกำหนดโทษปรับ ซึ่งแท้จริงแล้วมีเพียงรัฐเท่านั้นที่สามารถดำเนินการเช่นนั้นได้ เอกชนย่อมไม่สามารถบังคับเอาแก่กันได้โดยตรง (Singkanati, B., 2014)

นอกจากนี้ ยังสามารถพบเห็นว่ากฎหมายบ้านในบางพื้นที่มีข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับความผิดในคดีอาญา เช่น การเสพยาเสพติด หรือการทะเลาะวิวาทภายในชุมชน จะมีบทกำหนดโทษเป็นการชำระค่าปรับให้กับส่วนกลางของหมู่บ้าน กฎหมายบ้านในลักษณะดังกล่าวจึงมีลักษณะเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 151 เนื่องจากมีบทบัญญัติที่เป็นการฝ่าฝืนหรือหลีกเลี่ยงกฎหมายโดยชัดแจ้ง จึงอาจส่งผลให้เกิดปัญหาทั้งในทางหลักวิชานิติศาสตร์ และในการบังคับใช้กฎหมาย ตลอดจนปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนของบุคคลภายในชุมชนได้ เช่น กรณีที่ชาวบ้านภายในหมู่บ้านออกกฎหมายหรือมีการลงมติขับไล่ผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นผีสิงให้ออกไปจากหมู่บ้าน เป็นต้น นอกจากผลกระทบในทางกฎหมายแล้ว กฎหมายบ้านในลักษณะที่ได้กล่าวมาข้างต้นยังอาจส่งผล

ให้เกิดปัญหาด้านอื่น ๆ ตามมา เช่น ปัญหาทางสังคมจากผู้กระทำความผิด ผู้เสพยาเสพติด และ
อันธพาล ซึ่งอาจไม่ถูกดำเนินคดีตามกฎหมายภายใต้กระบวนการที่เหมาะสม อันได้แก่การบำบัด หรือ
แยกบุคคลที่เป็นอันตรายต่อชุมชน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม กฎหมู่บ้านในลักษณะที่เป็นข้อตกลงที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย ความสงบเรียบร้อย
และศีลธรรมอันดีหรือละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งประชาชนในชุมชนให้การยอมรับยึดถือปฏิบัติ เช่น การ
ห้ามจอดรถกีดขวางถนน การกำหนดพื้นที่ทิ้งสิ่งปฏิกูล การไล่เกลี่ยข้อพิพาทเล็ก ๆ น้อย ๆ กฎหมู่บ้าน
ในลักษณะนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมชุมชน ในการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ซึ่ง
ประชาชนให้การยอมรับ (Uaamnoey, J, et al., 2010) ย่อมส่งผลดีต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย
ภายในชุมชน และในบางกรณีอาจเป็นการลดปริมาณคดีอันเกิดจากข้อพิพาทระหว่างประชาชนภายใน
ชุมชนโดยไม่จำเป็นต้องนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้เช่นเดียวกัน

ดังจะเห็นได้ว่ากฎหมายหมู่บ้านโดยทั่วไปของไทยมีสถานะทางกฎหมายที่ไม่แน่นอน โดยหาก
พิจารณาจากสถานะทางกฎหมายสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ กฎหมู่บ้านในลักษณะที่
ประชาชนสามารถทำความตกลงกันเองได้โดยชอบด้วยกฎหมายภายใต้หลักเสรีภาพในการทำสัญญา
และกฎหมายในลักษณะที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือจงใจละเมิดต่อกฎหมายโดยชัดแจ้ง
นอกจากนี้ กฎหมู่บ้านของแต่ละชุมชนยังมีความแตกต่างกันไป จากอิทธิพลของประวัติศาสตร์ของ
ชุมชน การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมที่แตกต่างกันอีกด้วย กฎหมู่บ้านในประเทศไทยจึงมี
ความหลากหลาย อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายหมู่บ้านจะมีความหลากหลายและมีสถานะทางกฎหมายที่ไม่แน่นอน
แต่ภาครัฐมักจะปล่อยให้ภายในชุมชนจัดการความขัดแย้งกันเองมากกว่าจะเข้าแทรกแซงหรือเข้าไป
สร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง ปัจจุบันกฎหมายหมู่บ้านจึงเป็นเพียงกลไกการควบคุมทางสังคมที่ขาดแบบแผน
ที่ชัดเจน ผลกระทบที่มีต่อคนในชุมชนที่ได้รับจากกฎหมายบ้านจึงขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย เช่น ความรู้ความ
เข้าใจในสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายของคนในชุมชน ความรู้ความสามารถของผู้นำชุมชน จารีต
ประเพณีท้องถิ่น และความเชื่อ เป็นต้น ดังนั้นเพื่อให้กระบวนการการบังคับใช้กฎหมายให้เกิดความ
ถูกต้องและชอบธรรม ไม่ขัดต่อไม่ขัดต่อบริบททางกฎหมายในปัจจุบัน จึงศึกษาเรื่อง กฎหมู่บ้านใน
บริบททางนิติศาสตร์ กรณีศึกษา : พื้นที่จังหวัดมหาสารคาม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและลักษณะของกฎหมายหมู่บ้านในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาขบวนการและการพัฒนาการของกฎหมายหมู่บ้าน
3. เพื่อศึกษาสถานะทางกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายหมู่บ้านในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

คณะผู้วิจัยจะทำการศึกษากฎหมู่บ้านในด้านเนื้อหาโดยครอบคลุมองค์ประกอบต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ได้แก่ สภาพทางภูมิศาสตร์ การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพอนามัย ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ

1.2 ความเป็นมาพัฒนาการ กระบวนการในการสร้างกฎหมายบ้าน การจัดกลุ่มหรือหมวดหมู่ของกฎหมายบ้าน เจตนารมณ์ของกฎหมายบ้าน ตลอดจนมาตรการในการลงโทษของกฎหมายบ้าน

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

คณะผู้วิจัยได้กำหนดเขตพื้นที่ในการทำวิจัย ในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม

3. ขอบเขตการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดประชากรผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกฎหมายบ้านอยู่ในภายในจังหวัดมหาสารคาม และได้กลุ่มเป้าหมายได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชน กลุ่มอาวุโสหรือผู้นำชุมชน และกลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 12 คน

ผลการวิจัย

1.) ในพื้นที่จังหวัดมหาสารคามมีการนำกฎหมายบ้านที่เป็นหลักปฏิบัติอันเกิดจาก ธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ ของคนในหมู่บ้านซึ่งเป็นกฎหมายที่มีความเชื่อกันมานานและยึดถือปฏิบัติกันสืบต่อมา กฎหมายบ้านในลักษณะของธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม เช่น ในวันพระห้ามชกจู๋ลูกไม้ผ่านหมู่บ้านเด็ดขาด เพราะคนในชุมชนมีความเชื่อสืบต่อกันมาว่าการกระทำดังกล่าวจะทำให้เกิดสิ่งที่ไม่ดีงามเกิดขึ้นแก่ชีวิตและครอบครัว และในเรื่องความเชื่อ เช่น ห้ามบุคคลใดไปตัดต้นไม้ในดอนปู่ตา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ตั้งศาลประจำหมู่บ้านหรือศาลเจ้าปู่ตา ที่เคารพกราบไหว้ของคนในหมู่บ้านหรือชุมชน ซึ่งเชื่อว่า จะไม่ทำให้ครอบครัวล้มเหลว หรือเกิดสิ่งไม่ดีงามในชีวิตของผู้กระทำการดังกล่าว และกฎหมายบ้านที่มีลักษณะเป็นข้อห้ามการปฏิบัติ เช่น ห้ามทำการทะเลาะวิวาทในงานบุญประเพณี ของหมู่บ้าน หากฝ่าฝืนจะถูกปรับ และคาดโทษไว้ นอกจากนี้ยังมีข้อห้ามการปฏิบัติของกฎหมายบ้านในลักษณะอื่นๆ

2.) ในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม เมื่อมีกฎหมายบ้านแล้วมีการนำกฎหมายบ้านที่บังคับใช้ในอดีตมาปรับปรุงแก้ไขโดยผ่านกระบวนการของคณะกรรมการหมู่บ้านหรือชุมชน ให้สอดคล้องกับบริบททางกฎหมายของบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน กฎหมายบ้านในลักษณะที่เป็นความเชื่อ เช่น ถูกกล่าวหาบุคคลในหมู่บ้านว่าเป็นผีปอบก็จะถูกคนในชุมชนหรือผู้นำหมู่บ้านรังเกียจเฉียดฉิว และถูกกักขังไว้ในพื้นที่เฉพาะหรือขับไล่ออกจากหมู่บ้านหรือชุมชน สภาพบังคับดังกล่าวนี้เป็นการ

กระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ดังนั้นจึงต้องปรับปรุงกฎหมายบ้านให้มีสภาพบังคับใช้โดยไม่ขัดต่อกฎหมายและไม่เป็นการกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่อยู่ภายใต้กระบวนการระงับข้อพิพาทโดยการใช้กฎหมายบ้าน เป็นต้น

3.) รูปแบบและการบังคับใช้กฎหมายบ้านในพื้นที่จังหวัดมหาสารคามต้องมีกระบวนการในการบังคับใช้ที่ชัดเจนและให้สอดคล้องกับบริบททางกฎหมายบ้านเมืองในปัจจุบัน รูปแบบการบังคับใช้จะต้องมีคณะกรรมการหมู่บ้านหรือคณะกรรมการชุมชนซึ่งประกอบด้วยผู้นำหมู่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิในหมู่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนประชาชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายบ้านให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับบริบททางกฎหมายของบ้านเมืองในปัจจุบัน และมีกระบวนการบังคับใช้กฎหมายบ้านให้มีประสิทธิภาพในการใช้ระงับข้อพิพาทต่าง ๆ ในหมู่บ้านหรือชุมชนให้เกิดความสงบสุขและสงบเรียบร้อยในหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น ซึ่งหากไม่ทำการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายบ้านและกระบวนการบังคับใช้กฎหมายบ้านที่ล้าสมัย อาจทำให้เกิดความขัดแย้งของคู่กรณีที่เกี่ยวข้องอันจะนำไปสู่ความวุ่นวายไม่สงบสุขในสังคมได้ และยิ่งไปกว่านั้นอาจส่งผลให้ผู้บังคับใช้กฎหมายบ้านที่ล้าสมัยดังกล่าวมีความรับผิดชอบตามกฎหมายได้ จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่จะต้องทำการปรับปรุงรูปแบบและกระบวนการบังคับใช้กฎหมายบ้านเพื่อให้เกิดความถูกต้อง ชอบธรรม ยุติธรรมและไม่ขัดต่อกฎหมายที่บังคับใช้ในปัจจุบันด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

1.) ในพื้นที่จังหวัดมหาสารคามมีการนำกฎหมายบ้านที่เป็นหลักปฏิบัติอันเกิดจาก ธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ ของคนในหมู่บ้านซึ่งเป็นกฎหมายที่มีความเชื่อกันมานานและยึดถือปฏิบัติกันสืบต่อมา กฎหมายบ้านในลักษณะของธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม เช่น ในวันพระห้ามชกจู๋ลูกไม้ผ่านหมู่บ้านเด็ดขาด เพราะคนในชุมชนมีความเชื่อสืบต่อกันมาว่าการกระทำดังกล่าวจะทำให้เกิดสิ่งที่ไม่ดีงามเกิดขึ้นแก่ชีวิตและครอบครัว และในเรื่องความเชื่อ เช่น ห้ามบุคคลใดไปตัดต้นไม้ในดอนปู่ตา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ตั้งศาลประจำหมู่บ้านหรือศาลเจ้าปู่ตา ที่เคารพกราบไหว้ของคนในหมู่บ้านหรือชุมชน ซึ่งเชื่อว่า จะไม่ทำให้ครอบครัวล้มเหลว หรือเกิดสิ่งไม่ดีงามในชีวิตของผู้กระทำการดังกล่าว และกฎหมายบ้านที่มีลักษณะเป็นข้อห้ามการปฏิบัติ เช่น ห้ามทำการทะเลาะวิวาทในงานบุญประเพณี ของหมู่บ้าน หากฝ่าฝืนจะถูกปรับ และคาดโทษไว้ นอกจากนี้ยังมีข้อห้ามการปฏิบัติของกฎหมายบ้านในลักษณะอื่นๆ สอดคล้องกับแนวคิดของ (Phra Maha Thongsuk Suparo (Sang Dao), 2002) ได้ศึกษาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อวิถีไทยเห็นว่าพระพุทธศาสนานั้นเหมาะสมกับสังคมไทยอย่างยิ่ง แม้ว่าคนไทยในสังคมไทยในอดีตจะมีการนับถือผีสาร เทวดา มาก่อนก็ตาม แต่ความเชื่อเหล่านั้นก็ไม่ขัดกับการนับถือพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด จากผลการวิจัยก็ทำให้ทราบว่าได้อิทธิพลต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในสังคมไทยแทบทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านการดำรงชีวิต ด้านการเมืองการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านศิลปกรรม ตลอดจนด้านประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนได้รับอิทธิพลจาก

พระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยตั้งแต่เกิดจนตาย สังคมไทยมีความเมตตากรุณาต่อกัน รู้จักการกตัญญูทวดเทีต่อผู้มีพระคุณ คือ พ่อ แม่ ครู อาจารย์ รู้จักเสียสละแบ่งปันต่อเพื่อนมนุษย์ รู้จักประหยัด อดออม อดทน ไม่เกียจคร้าน ไม่คดโกง หุจริต คอรัปชั่น และปฏิบัติตามหน้าที่ของตน ล้วนแต่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักคำสอนพระพุทธศาสนาด้วยเหมือนกัน ในมุมมองของผู้วิจัย เห็นว่า เนื่องจากการรวมตัวของคนในชุมชนในอดีตมีความเชื่อและยึดถือประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นมาเป็นระยะเวลายาวนาน การอยู่ร่วมกันของชุมชนหากมีพิพาทหรือขัดแย้งก็จำเป็นต้องนำกฎหมายบ้านที่ยึดถือกันอยู่มาใช้เพื่อระงับข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งในชุมชนโดยคนในหมู่บ้านหรือชุมชนมีการยอมรับและเชื่อถือในกฎหมายบ้านที่ยึดถือปฏิบัติกันมา อันยาวนานนั้น ซึ่งคนในหมู่บ้านหรือยอมรับในข้อปฏิบัติหรือสภาพบังคับของกฎหมายบ้านนั้นอยู่แล้ว ดังนั้นกฎหมายบ้าน ที่มีการนำมาใช้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บางส่วนก็มีคุณค่าและความสำคัญในการทำให้สังคมเกิดความสงบสุข

2.) ในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม เมื่อมีกฎหมายบ้านแล้วมีการนำกฎหมายบ้านที่บังคับใช้ในอดีตมาปรับปรุงแก้ไขโดยผ่านกระบวนการของคณะกรรมการหมู่บ้านหรือชุมชน ให้สอดคล้องกับบริบททางกฎหมายของบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน กฎหมายบ้านในลักษณะที่เป็นความเชื่อ เช่น ถูกกล่าวหาบุคคลในหมู่บ้านว่าเป็นผีปอบก็จะถูกคนในชุมชนหรือผู้นำในหมู่บ้านรังเกียจเดียดฉันท์ และถูกกักขังไว้ในพื้นที่เฉพาะหรือขับไล่ออกจากหมู่บ้านหรือชุมชน สภาพบังคับดังกล่าวนี้เป็นการกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ดังนั้นจึงต้องปรับปรุงกฎหมายบ้านให้มีสภาพบังคับใช้โดยไม่ขัดต่อกฎหมายและไม่เป็นการกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่อยู่ภายใต้กระบวนการระงับข้อพิพาทโดยการใช้กฎหมายบ้าน เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดของ (Uaamnoey, J., 2005) ได้ศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : การปรับกระบวนการทศนกระบวนการยุติธรรมไทย พบว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีลักษณะสำคัญทางวิชาการและทางปฏิบัติ คือ เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่สามารถบรรลุถึงเป้าหมายได้ด้วย “กระบวนการวิธีเชิงสมานฉันท์” ใช้เป็นทางเลือกในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้หลายระดับที่มีการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นชั้นที่มีความขัดแย้งสูงสุดในสังคม และการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทศนและวิธีปฏิบัติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นในสังคมและกระบวนการยุติธรรมไทย มีปัจจัยภายนอก คือ อิทธิพลของโลกาภิวัตน์ที่นำพากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สู่รัฐ - สังคม กระบวนการยุติธรรมไทยและมีปัจจัยภายใน คือ ความเสื่อมของกระบวนการยุติธรรม การเคลื่อนไหวทางสังคมกับการรับใช้ของผู้นำ ที่มีอิทธิพลต่อการเกิดขึ้นของกระแสความนิยมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีการปรับกระบวนการทศนกระบวนการยุติธรรม และนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในสังคมไทยตามลำดับ อีกทั้งกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีลักษณะที่เป็นปรัชญา แนวคิด และวิธีปฏิบัติในแนวทางสันติวิธี ที่มุ่งสร้างความสมานฉันท์ของสังคมเป็นจุดหมายปลายทาง และมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ แนวคิดของ

ผู้วิจัย เห็นว่ากฎหมายบ้านที่คนในหมู่บ้านหรือชุมชนตกลงยอมรับถือปฏิบัติให้นำมาใช้ในการระงับข้อพิพาทได้ก็ตาม แต่ต้องดูว่ากฎหมายบ้านบางเรื่องอาจมีสภาพที่ล้าสมัย ไม่มีความสอดคล้องกับบริบททางกฎหมายในปัจจุบัน เช่น มีสภาพบังคับที่หนักหรือรุนแรง เป็นโทษต่อบุคคลมากเกินไปจนเกินไป ตลอดจน ส่งผลให้เกิดการกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในสังคมหรือชุมชนหมู่บ้าน นอกจากนี้กฎหมายบ้านดังกล่าวในบางเรื่องที่ใช้บังคับยึดถือกันในอดีตอาจขัดต่อกฎหมายและไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายที่บังคับใช้ในปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องรวบรวมกฎหมายบ้านที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันในพื้นที่ของจังหวัดมหาสารคาม เพื่อนำมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไข กฎหมายบ้าน ให้สอดคล้องกับบริบททางนิติศาสตร์ เพื่อให้เกิดเป็นมรดกผลในการนำมาใช้เพื่อระงับข้อพิพาทให้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือนำมาเป็นข้อปฏิบัติที่ดีงามเสริมสร้างและจรรโลงใจให้กับคนในหมู่บ้านหรือชุมชน

3.) รูปแบบและการบังคับใช้กฎหมายบ้านในพื้นที่จังหวัดมหาสารคามต้องมีกระบวนการในการบังคับใช้ที่ชัดเจนและให้สอดคล้องกับบริบททางกฎหมายบ้านเมืองในปัจจุบัน รูปแบบการบังคับใช้จะต้องมีคณะกรรมการหมู่บ้านหรือคณะกรรมการชุมชนซึ่งประกอบด้วยผู้นำหมู่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิในหมู่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนประชาชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายบ้านให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับบริบททางกฎหมายของบ้านเมืองในปัจจุบัน และมีกระบวนการบังคับใช้กฎหมายบ้านให้มีประสิทธิภาพในการใช้ระงับข้อพิพาทต่าง ๆ ในหมู่บ้านหรือชุมชนให้เกิดความสงบสุขและสงบเรียบร้อยในหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น ซึ่งหากไม่ทำการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายบ้านและกระบวนการบังคับใช้กฎหมายบ้านที่ล้าสมัย อาจทำให้เกิดความขัดแย้งของคู่กรณีที่เกี่ยวข้องอันจะนำไปสู่ความวุ่นวายไม่สงบสุขในสังคมได้ และยิ่งไปกว่านั้นอาจส่งผลให้ผู้บังคับใช้กฎหมายบ้านที่ล้าสมัยดังกล่าวมีความรับผิดชอบตามกฎหมายได้ จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่จะต้องทำการการปรับปรุงรูปแบบและกระบวนการบังคับใช้กฎหมายบ้านเพื่อให้เกิดความถูกต้อง ชอบธรรม ยุติธรรมและไม่ขัดต่อกฎหมายที่บังคับใช้ในปัจจุบันด้วยสอดคล้องกับแนวคิดของ (Uaamnoey, J, et al., 2010) ย่อมส่งผลดีต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในชุมชน และในบางกรณีอาจเป็นการลดปริมาณคดีอันเกิดจากข้อพิพาทระหว่างประชาชนภายในชุมชนโดยไม่จำเป็นต้องนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้เช่นเดียวกัน ซึ่งผู้วิจัยได้พิจารณาจากสถานะทางกฎหมายสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ กฎหมายบ้านในลักษณะที่ประชาชนสามารถทำความตกลงกันเองได้โดยชอบด้วยกฎหมายภายใต้หลักเสรีภาพในการทำสัญญา และกฎหมายบ้านในลักษณะที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือจ้องใจละเมิดต่อกฎหมายโดยชัดแจ้ง นอกจากนี้ กฎหมายบ้านของแต่ละชุมชนยังมีความแตกต่างกันไป จากอิทธิพลของประวัติศาสตร์ของชุมชน การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมที่แตกต่างกันอีกด้วย กฎหมายบ้านในประเทศไทยจึงมีความหลากหลาย อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายบ้านจะมีความหลากหลายและมีสถานะทางกฎหมายที่ไม่แน่นอน แต่ภาครัฐมีจะปล่อยให้ภายในชุมชนจัดการความขัดแย้งกันเองมากกว่าจะเข้าแทรกแซงหรือเข้าไปสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง ปัจจุบันกฎหมายบ้านจึงเป็นเพียงกลไกการควบคุมทางสังคมที่ขาดแบบแผนที่ชัดเจน ผลกระทบที่มีต่อคน

ในชุมชนที่ได้รับจากกฎหมายบ้านจึงขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย เช่น ความรู้ความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายของคนในชุมชน ความรู้ความสามารถของผู้ในชุมชน จารีตประเพณีท้องถิ่น และความเชื่อ เป็นต้น จึงได้ว่าการที่จะส่งเสริมปรับปรุงยึดหลักจากการวิเคราะห์แต่ละพื้นที่ในเรื่องของความเป็นมา พัฒนาการ กระบวนการในการสร้างกฎหมาย การจัดกลุ่มหรือหมวดหมู่ของกฎหมาย เจตนารมณ์ของกฎหมาย ตลอดจนมาตรการในการลงโทษของกฎหมาย แนวคิดของผู้วิจัยเห็นว่า การนำกฎหมายมาใช้ระงับข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งในสังคมนั้นมีใช้ว่าจะให้ผู้นำหมู่บ้านหรือชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเอง ซึ่งอาจส่งผลให้ประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมายบ้าน ไม่เกิดคุณภาพกล่าวคือ อาจทำให้ผู้อยู่ภายใต้การบังคับใช้ของ กฎหมายบ้านไม่เชื่อถือและศรัทธา จึงจำเป็นต้องกำหนดรูปแบบและการบังคับใช้กฎหมายบ้านในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการนำปรับปรุงแก้ไขกฎหมายบ้าน ให้ทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทของกฎหมายที่บังคับใช้ในปัจจุบัน โดยจัดตั้งคณะกรรมการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งประกอบด้วยผู้นำหมู่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ประชาชน ชุมชน ตัวแทนประชาชน และตัวแทนเจ้าหน้าที่ของรัฐ
2. ควรมีการกำหนดรูปแบบและกระบวนการบังคับใช้กฎหมายบ้านให้มีความชัดเจน และให้มีกระบวนการใกล้เคียง พุดคุย ตกลงในเบื้องต้นก่อน ก่อนที่จะนำกฎหมายบ้านมาบังคับใช้
3. เสนอให้องค์กรหรือหน่วยงานยุติธรรมจังหวัดมีส่วนร่วมให้คำแนะนำตรวจสอบการบังคับใช้กฎหมายบ้านในชุมชนเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้สอดคล้องและไม่ขัดต่อกฎหมายในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อไม่ให้กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่ถูกปฏิบัติต่อการบังคับใช้กฎหมายบ้าน

References

- Charoenthanavat, K. (2013). *Fundamentals of Public Law*. (2nded). Bangkok: Winyuchon Publishing House.
- Jean-Jacques Rousseau. (2012). *Community contract/Principles of political rights*. Bangkok: Thap Book Publishing House.
- Kasemsup, P. (2010). *Philosophy of Law*. (10thed). Bangkok: Thammasat University Press.
- Phonok, N. (2013). *Community and the rights to nature and the environment*. Bangkok: Research and Development Office King Prajadhipok's Institute.
- Phra Maha Thongsuk Suparo (Sang Dao). (2002). *The Influence of Buddhism to Thai Ways of Life*. Nakhon Pathom: Mahamakut Wittayalai University.

- Prokati, K. (2007). *The rights of individuals who form a community*. Bangkok: Office of the Constitutional Court.
- Singkanati, B. (2014). *Fundamentals of the rights and liberties and human dignity*. (4thed). Bangkok: Winyuchon.
- Uaamnoey, J., et al. (2010). *Developing a framework for research on alternative justice projects in Thai society*. Bangkok: Office of Justice Affairs.
- Uaamnoey, J. (2005). *Community Justice: Opening the Community's Areas in Providing Justice*. Bangkok: Office of the Research Fund.

